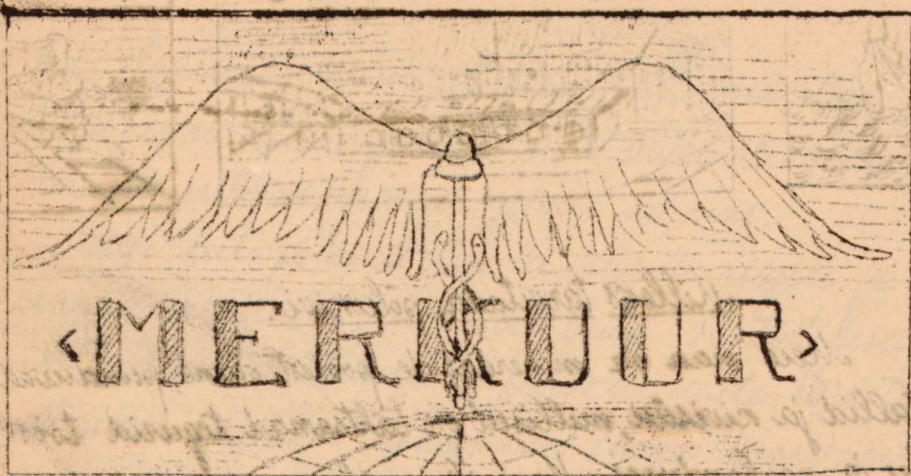

A. 174 230
M. 174 230

AR EESTI
RAHVUS-
RAAMATUKOGU

N. 2 (5)

22. nov. 1924.

III. aastak

37.10865

Sürgis.

Sajab puult lehti kollaseid,
kullaseid, kerged kui liblikaid.

Maenduvad, katavad tänavaid poriseid.

Varnasid - onsi näed puil veel öötsuvaid.

Tibab vihma, sajab niisket halli udu.

Ladu. Pilved nii pansud ja rõsked,

rasked, kui tinased tollad merevad radu,

kus kumavad, kustuvad tähed nii väikesed.

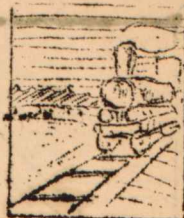
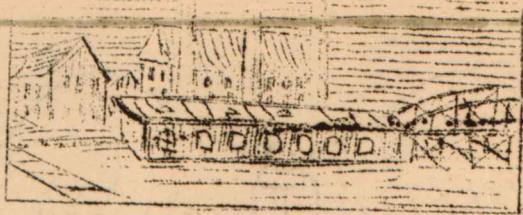
Laabub öhtu. Turnenevad taeva toad.

Joad. pilviist jooksevad risti ja põiki.

Nim. tuuled löikavad kui teravad noad,

veed kuu kahvatusse valgusloori.

M. Nukk.

Milleks tarvitada põlevkivi.

Meie maa on mineraalide poolest saene, puuduvad metallid ja kivisüsi, millised on tähtsamad tegurid tööstuses ja kaubanduses. Maa ilma ühegi mineraalita paistis teadlastel imelikuna, sellens siis asutigi Eesti maapinna uurimisele. Ning kõikide imestuseks leiti Kohtla ümbrusest juhtumisi kive mis põlesid.

Uuriti ja vaieldi kaua, mis tolle imeliku kiviga teha? Milleks teda tarvitada? Prooveti teda kütteks, ent sellens leiti ta kõlbmatu suure tuha % sisaldavuse tõttu, aeti ka oli, kuid see tuli väga kulukas, ning lõpusõnaks jäi: „Tarvitamiseks kõlbmatu.“ Ainuke mineraal ja seegi tarvitamiseks kõlbmatu! Katsuti raudteel põlevkiviga kütmist läbi viia, ent kui käesoleval aastal raudtee eelarve arutamisel raudteevalitsuse poolt eelarve esitati, mille järele põlevkivi kütte raudteel kõige kallim pidi tulema, avaldati rahklust selle kalkulatsiooni tõepärasuse juures. Ning küsimuse selgitamiseks kutsuti kokku eriteadlaste komisjon. Uurimiste põhjal esutus põlevkivi kõige kasulikumaks kütteeneks raud-

teel. Jõuti ka otsusele, et põlevkivist võib väga mitmesuguseid õlisid ajada. Tsuti suure õlivabriku ehitamisele, milline praegu valmis saamas.

Teega leiti põlevkivile ala, kus ta riigile ja ühiskonnale määratud kasu võib tulla. Statistilised andmed on näidanud, et põlevkivi kütte tarvitusele võtmisega raadteel hoiaks riik kokku 40.000.000² summa.

Suur tähtsus on põlevkivil ka rahvamajandusliselt seisukohalt. Lõpeks suur metsade laastamine, ning siis võiks puud export kaubaks jääda. Samuti lõpeks kivisöe importeerimine, milleni praegu suured summad välisvaluutat kulutatakse.

Alles siis võib õesti majanduslist tõusu oodata, kui igalpool masinate ja vedurite kütteks põlevkivi tarvitatakse. Alles siis võib eestlane riigile koputada ja sõnada: „Meie vabadus seisab omil jülul.“

M. Nukk.

Teenondl Võrru.

(Järg.)

Otsin ema üles ja ronime Võrru minevale rongile. Vaatan arnast välja. Maastik on rünneline ja mulle, kui „madalmaa“ elanikule, ülikuivitatav. Võrrule lähinedes hakkab paistma Munamäe siluett kaugel silmapiiril. Läbi teeäärse metsa läigib Vagula järv, natuke eemal ka Tamulajärv, mille kaldal asub Võru linn. Võru jaam on linnast tublisti 3 km. linnast väljas. Linna viib suur maantee. Ühel pool teed on Tamula järv, teisel pool — turbasoo. Nüüd pole aega ümbrust vaadata, läheme Vahtsõ-Saaluse mõisa. (Ümber 13-15 km. Võrust lõuna poole.) Tee viib läbi männametsa, mägedest ülesse ja alla. Igal pool orgudes läigivad väikesed selge ja külma allikaveega järveseked. Kusagil orus endise järve ase „Paenujärv“, nagu teda siin kutsutakse. Tee ääres Kasaritsa mõis Verijärvega. Tee lähel mööda kõrget järvekallast. Siit kaldast olla keegi kutsar oma tige-da herra kõige tõllaga alla järve liksanud, sellest siis ka järve nimi. Käin kaldal all ja vaatan ilusad järve lehtpuumetsaga kallastel ja väärulise ning sopilise randjoonega. Kasaritsa mõisa juures tulen jälle maanteele välja. Tee viib uuesti

üllesse märke. Oma käseb mind tagasi vaadata.
Kaugelt paistab Võru linn, ümberringi kõrged mäed,
hõbeselged järvesed ja üle kõige selle särav päikene.
Kui ilus on meie samaa, seda minge ja vaadake
Kaanja kõrgustikult! Töotan eneses jälle siia tagasi
tulla, olgu millal tahes.

.... Iksa märke ülesse ja alla! Imestan, kuidas
võivad hobused siin sõita. Tagant tulebki keegi nai-
ne hobusega. Kutsus meidki vanxrile. Oma istub mi-
na pean paremaks jala käia. Tee viib uuesti möö-
da kõrget orukallast. Hül orus väike järveke otse
ees kõrge Kaudimägi, paremal pool Antsumägi. Ant-
sumäel on endise mõõniku laste hauad.

Olemegi lõpppunktis. Mõisa juures suur ja ilus
laaluse järv. Järves kaks saart, neist ühel viinavab-
rik, teisel metsavahi maja. Järve ääres ka vesiveski.
Oo magame onu juures, teisel päeval läheme Vahtsõ-
liina kirikusse ja sugulaste juure. Teekond viib
jälle mööda mägesid. Päike paistab ja mul kaa-
kab palav. Ajan kuue seljast maha, nüüd on
kergem käia. Kirikulisi roolab igast küljest.
Võõrastavalt mõjub minu peale, et ka noored
tütarlapsed rätikuid peas kannavad. Kiriku
lähestalt Rängamäelt avaneb tore vaade

tagasi. Tee lookleb mägede vahel nagu pikre kollane paal, kaob ära, ilmub teisest kohast jälle. Mäeküljed on ülesküntud ja paistavad kui tüübliste hüglaloomade seljad. Küngel sinetavad Muna- ja Vällamäe uluetid.

Kirikus ees on rahvast kui mindu. Ema saab tuttavatega kokku ja nägib neile „Pännamaa“ uudiseid, mina jalgutan ümber kiriku, põliste puude all. Pühalik ümbrus ja olen inimeste nägudel mõjuvad ka minu peale.

Mis on maakirikus ja kirikuliste vastu linnakirik oma kirikulistega! Mäel kirikus kesk vanu rohelisi puud, ainult haritorni otsakene paistab puude vahelt; inimesed, tõust, päevataunid nägudega, tulevad siia oma muredest lahti saama. Linnakirik aga kesk tänavate rägastikku ja veoabinõude raginat ning mürimat oma kalgi, patja torniga ja kirikulistega, kellele ussajad ainult kombitaitmiseks. Otsustage!

Läneme kiriku lähedal olevale vanale surnuaiale, „matusõhõ“. Hauad oma tüübiliste kadaka-puust ristidega on lihtsad. Paar killekest oitsevad hauad. Pole kasagil roosidega ülekujumist. Kõikide ka igivanu hauade rivi ristidega Katsuri ühist kiriku lugeda, ei saa aga aru, tähed on liiga kustunud.

~~Edasi~~ ~~te~~ ~~ääres~~ on jõe vana surnuaed, praegune üleskiintud. Veel edasi, kesk männametsa, on praegune surnuaed. Läheme sisse. Ema otsib omaksete ja tuttavate hauda. Sursti tuleb ka muu tädi hobusega. Pea lakneme surnuaedalt. Tädi lähel jõe kõrju tagasi, meie sõidame edasi Plessi mõisa.

Sõidame metsavahelisel teel. Tee ääres metsas vanad Rootsi aegsed kalmud.

Hobune joonseb kuidas jõuab. Sõidame mäest alla. Rauget paistavad puude vahelt Vahtsõlina lossivaremed. Sõidame ligemale, üle Piisa jõe. Vaatan: järsu mäe otsas seisavad kõrged kivitullad, paksud müürid ja tornid. valmis alla kukkuma. Nii on nad aga seisnud mitukümneni ja sada aastat ning pole neid ükski torm ümber lükanud.

Kujutan ette, missugust võitlust pidi nõudma selle järsu mäe ja paksümüüri lassi vallutamise! Siis lõhuti ta maha ja müürid on ta ajahambale sõidaks määratud. Edasi sõites vaatan veel kord tagasi ja silman puude vahelt kõrget torni sissemüüritud valge ristiga. Lühikese aja järele olime kohal. Mõis on ehitatud kagedale, üksküüseli mäekünkale. Umbruses midagi vaatamisväärilist pole, peale eelnimetatud varemete.

Ra sõidame tagasi. Öösens jääme tädi juure, hommikul viib tädimees meid Saalusesse tagasi.

Lõuna ajal lähen Saaluse järvele väikse puudma, ei saa aga ühtegi vähipolga. Käime pärast veel Hiilimäelt, siin on greeka-õigeusuliste surruaed ja vana kiriku ase. Siüidki käib preester seal jumalatenistust pidamas. Siinsamas on ka ümberkaudsete noorte tantsuplats. Mäekülgi katvas lepinkas on vabadusõjas langenud enamlaste kaudu. Suurem hulk langenutest on maetud ligiduses olevale suurele ja ilusale Hiilimäele.

Järgmisel päeval teeme reisi Munamäele. Tee viib Vällamäe paremale poole kõrvale jättes, Haan- ja mõisani. Mõisa juures on ka Munamägi. Läheme üle heinamaa, otse mäe siki. Vaatam ülesse, mägi polegi väga kõrge. Tihe kuusemets kasvab tal peal. Allpool kasvab ka lehtpuid ja tihedat võsa. Nopin nullerõõpu ja panen taskuraamatu vahele. See lill jääb mälestuseks Munamäest, kõrge- mast mäest isamaal!

Ronime läbi lepinku ja jõuame mäkke viivale teele. Siit külgist on mägi nii madal, et ka hobustega ülesse sõita võimalik on. Jooksen ruttu mäetipule. Kusagilt poolt ei näe üga kaugemale, igalpool suured puud ees. Vaatetorn on küll ehi-

tutud, sinna-otsa aaga-er julge ma minna, sest juba
näega pihtra liues vängub see "krempel" tublisti. Mõni,
kes süski seal üleval käinud, ütlevad et ümberkaudu
olla näha 17 kirikut ja Peipsi järv. Pikkisilmaga
võida isegi Läänemere ja Riia linna näha.

Loikan oma nime vaadetorni posti ja lähen
mäekülje alla endale "mälestust" otsima. Juhtun
ka tubli keeslapuuse malakaga "kimpu". Ronime
niiud mööda järsku mäekülge alla ja juhime sam-
mud Tsälbäimäele. Seal viidame kuni lõunani aega
ja ronime jälle kodu poole. Läheme otse üle põl-
dude, Väskna järvest mööda. Järv oma metsastunud
mägisaartega on väga ilus.

Õhtul lähen veel kord Laakuse järvele väikse
püüdma. Tegu järg samane kui esimesel korral.
Järgmistel päevadel käin ümberkaudu mägedes.
Maasmoikkadele soovitan ma maasikate valmimise
ajaks süa söita, sest nii palju ja nii suure maas-
ikaid pole vist kusagil kui siin lagedatel mäe-
külgedel.

Kojusõidu päeval käin ümber mõisahoonde ja
vaatan sõjaväesid kahurkuulide auke müürides ja
maas. Hejal kojusõit. Istume vankrisse ning õhtuks
oleme Vorus. Käin ristisaga terve linna risti ja
põigiti läbi. Tänavad on seal sirged ja laiad, nii

et ühest linna äärest võib vabalt teise varda-
ta. Vaatame veel Kreutzwaldi maja samanimelisel
tänaval. Majas on praegu käsitööliseid seltsi
alkoholiga einelaud. Käime linna pargis Tamu-
la järve kaldal. Park iseenesest on teistsugune
Pärnu omist. Puud on siin nii madalad et
peaga alumistesse oksesse kinni võib jääda ja
nii tihedad, et pargis ka keskpäeval ämar on.

Hommikul jätame Võru jumalaga ja tossu-
tame Valga. Järgneb igavene Pärnu „sussi“
ootamine. Viimaks omegi jõuab ta kohale. Saan
omale „isteplatši“ saunis naudingule. Nii viisi
konutades jõuab viimaks Pärnu.

H. J.

Nii külm- ja see tuul.

Oli tali, oli öö.

Oli kuu talvises taevas, külm ning kilgendav
kuu hõbedane püre jäisel merel. Ning otse kui tant-
sides, vallatahes joonud pilved keerilaste valgeis üür-
des temast mööda, vilistades ning riivates ta nägu
ome sakiliste äärtega.

Vilistas tuul purnis põskedega ning keeru-
tas tuhkpeenet lund vesipüksina ules, sõrmed
suus ning kavalad silmad naerul. Ning puud

ja need undasid talle vastu kui nälgenuid hundi-
dipojad emale. Oigas tuisaselt mets, otse kui lõke-
kõks ta haige, puine süda, ja hingas välja külmust
ja nutuvahelised teel, mis lõhnas kui vöö-
rästiku turjal, pikki südamõrgust raudtutammi
kostis vahi hobuse puristamine ja sajatava mehe tü-
se hääl. Ja ilmus ka vastu metsa varjult lage-
dale härmatanud hobune härmatanud reaga ja
härmatanud tradimikaraga sees. Ümaragine pea
uppunud lambanahkkesse talimütsi, käsuras sel-
jas, viltsaapad jalas ning mitu paari kindaid
käes, viskas tuisa aja käsukarrale ja mütsinoka-
vahel peitanud suust tuisasid sõnu, mis sünasid
rängult ilma, külma tuult ja tuisanud küla-
teed.

Huu, kuis lootsus ja keerutas tuul. Näe, sää-
tostis ta jällegi mütsinoka tuul, puurtas ta õhus
ja keerutas siis talumehel käsukarrale vahel,
milline otse kui hange mattus, ja näe maita,
ronis ka külamehel tassavasse piipu ning kiistutas
selle. Ja võtas just külma, millal küül küla-
mehel ninasoojendaja et saaks siis kergemini
minna ja põskede kallale. Ja vaata, nüüd ta
juba sinna poole roniski habe härmas. Näe,
kuis tradimikarad värised olid ja

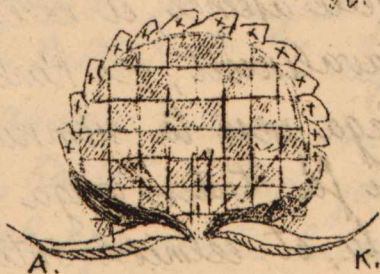
ninaotsi ning põsenukid punetavad. Ka nerkete
teki alla tungib mait, hakkab nagu vabal ju-
ba külm. Kuid kuhu sa hing pääsed; kui
ometigi piibu põlema süüdata saaks. Aga ei!
Tuul on külmataadi nõus tahavad õige tubli-
sti pigistada õiset teekäijät.

Emal paistavad hood. Ja taab külamees, et
tee süält üsna aida varjult möödub. Oota sa,
oota, mõtleb aju. Tuulevari läheneb, saan ometi
süüdata piibu. Ja näib nii. On tõesti häa tuuleva-
ri. Olguigi et veidi aia äärest hangest lund tuiskab
ja nerkete langeb, kuid tikk süütub ja läheneb pii-
bule. Aga juba on tuul süäl. Tahib teiselpool ka-
tust põlevat tikku ja talumeest naerumüügiga näol.
Sis tõuseb piisti ja kivitab kasuka hõlme, ku-
na lumi keerlema hakkab ja...

Oli talumees pannud juba leegitseva tikku piibu
juure ja säädis juba mokki eumese söömu tõm-
kamiseks. Vaatas veel veidi kõrvale ja nägi seinal val-
gendavat helki piibu siluetiga ja katusel naerata-
vat tuulepoissi. Kiirelt tahtis ta süüdata piibu, ent
tuul oli väledam. Katuselt hakkas alla keerutama
lund, kustutas tule ja vihises edasi üle valge välja.
Plaksus piisti ja hõlme jooksis edasi reejalaste kiunu-

des. See pärast hooldis kinni aga külmutust ja
kennis ahvina selle järel, oodates jünust reele karga-
mises. Ja puristas hobune, ning sünnas taat: „Nii
külm - ja see tuul!“

H. Hanson.

Karla seiklused linnas.

Ena oli lubanud jaanipäeval linna õele
külla sõita ja kui Karla pai poiss on, ka teda
ligi võtta. See ena õde või Karla tädi oli küm-
me aastat tagasi kellelegi „viirtsikaupmehele“ lin-
nas mehele saanud. Neil oli oma maja ja väike
pood kõrvalises uulitsas. Maja taga oli suur aed.
Lapsi oli neil kaks: poeg Paul, üheksa aastane kui
Karlagi, ja neljapäastane tütar Linda. Mõlemaid
neist polnud Karla kunagi näinud.

Tgatsusega oli Karla jaanipäeva oodanud.
Tõrmedel oli ta päevi ja nädalaid lugerud ja
ikka emalt pärinud, kas jaanipäev varsti tuleb,
kas linn ka kaugel on, kas ena talle ka uned
rüüded teeb j. n. e. Ja oli ena päriselt ära tüü-

tanud oma käsimustega, nii et see viimaks oli
äikvardanud teda koju sigade karja jätta,
kui ta veel rumaluse pärib.

Niiud viimaks oli see pikisilmi ootatud
jaanipäev käes. Selle asemel, et kella kümneni
magada nagu tavaliselt, oli Karla juba enne
nelja jalul. Hoolega pesi ta silmnäo ja kaela,
isegi kõrvad, selbi ja tulise veega puhtaks, sel-
le peale vaatamata, et eelmisel öhtul saunas
oli käinud. Joosis siis aia äärest tanja lehti
tooma, et nendega saapaid mustaks hõõruda.
Enne oligi talle uued riided teinud, nimelt
lühikesed, sinised püksid, triibulise jaki ja pu-
mase mütsi. Pääle selle oli talle veel aleoiku
poest pikad ja õhukesed kollased sukad ostetud,
mis Karlale iseäranis meeldisid. Ta põlgas jä-
medaid, villaseid sukki, nagu neid vanaema
talle igal talvel mitu paari kodus. Talvel olid
nad soojad küll, aga suvel näisid nad nii
imelikud ja karvased, et Karlal otse kübi oli
neid jalga tõmmata. Karla oli eelolevast külas-
käigust niivõrd vaimustatud, et isegi süüa ei
läbenud, olguigi et ema maitsevaid pannkooge oli
riipsetanud ja neile päalemäärimiseks isegi alus-
tassiga mett toonud.

Viimaks ometi olid kõik eelvalmistused tehtud. Isa rakendus, hobuse vaneri ette ja sõit läks varesali poole. Hommik oli selge ja ilus ning päev töötas palav suada. Varesalis oli palju rahvast rongi ootamas, sõitsid ju paljud jaanipäevaks linna. Oodata tuli tublisti tund aega. Karlale tundus see aeg igavikuna. Viimaks ometi tuli rong, ja ema tormas, Karlale kätt pidi järele trüdes, vagunisse. Raske oli tal aeg kohta leida, sest sõitjaid oli palju. Viimaks ometi leidis ta istekohta. Karla pidi aeg aega alla pisti seisma jääma, mis teda aeg sugugi ei kurvastanud, vaid enimini rõõmsustavat näis. Võimaldus see ju talle avarat välja vaadet. Käis hele vile ja mürisedes kihutas rong linna poole. Karla oli alguses päris jahmatatud. Telefoni postid ja puud lendasid imelikult mööda, nii et ta silmade ees kõik segi ühvardas minna. Ta arvas rongi ringiratast sõitvat. Alles pikapäele harjus ta selle nähtusega. Suure huviga jälgis ta möödalibisevat maastikku. Ürasti tundis ta aeg nälga, ja ema oli sunnitud paari lahtikarutama ja tulle tükki saia ning paari kooni andma. Sõita ei tulnud kaua, paari tunni järele oldi kohal.

(Järgneb)

"Merkuur" № 1 ~~Ilmumud ülesannete lahendusid~~

1	2	3	4
2	4	1	3
3	1	4	2
4	3	2	1

Mõistatus: Ragu, nägu.

Paar küsimust koolielust:

1) koolimaja ümbr.

2) krosset.

Oigeid lahendusi saatsid:

Ed. Pärna; Vari; -oda-; Koledus; Vahusevoo; Bade.

Uued ülesanded:

a	a	a	a	a	a	a	a
b	b	e	e	e	e	e	e
e	e	g	h	h	i	i	i
l	i	k	k	k	k	e	e
e	e	m	m	e	n	n	n
o	o	p	p	p	p	r	r
r	r	r	r	s	s	s	s
s	s	s	s	t	t	u	v

1.) Kartagolaste sõjajätk.

2.) Sparta kuningas.

3.) M. Lutheri varjupaik.

4.) Perlaste ja greeklaste lahingu koht.

5.) usuametite ülem.

6.) Greeka kangelane.

7.) Tähtis kõne- ja riigimees Greekas.

8.) Greeka mõttetar.

Tähed pahemalt poolt diagonaali mööda lugedes annavad

6.) tähenduse.

Kirjavastused.

Vari: Küsimused tuttavad. Ülesanne ei lähe.

Siimann?: Teise nimel paha nalja teha pole ilus.

Ed. Pärna: färgmine sõrd pisemalt.

"Kõik" väljanne. Paljudatuid kaub.-kooli mimeograafid.

